

Notitie

www.tno.nl

hardy.vandeven@tno.nl
06 46 160 108
Sylviusweg 71
Postbus 2215
2301 CE Leiden

Van Hardy van de Ven, Bette Loef, Esmee Bosma, Gerben Hulsege,
Linda van Kerkhof, Karin Proper, & Wendela Hoofman

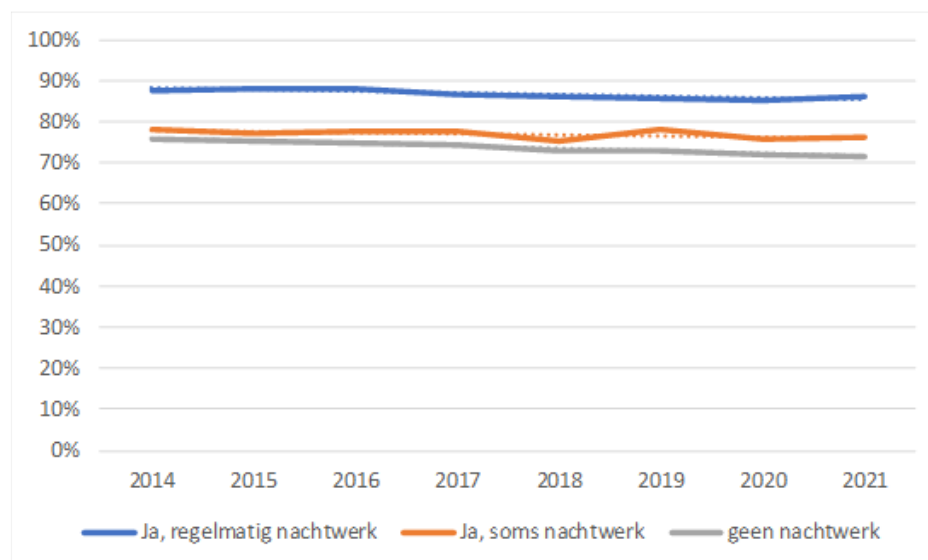
Onderwerp Cao onderzoek nachtwerk

Datum : 29 maart 2023

Projectnummer 060.50954
Publicatienummer TNO 2023 P10609
Contact TNO Hardy van de Ven
Telefoon 0646160108
E-mail Hardy.vandeven@tno.nl

In deze notitie gaan we in op de vraag hoeveel nachtwerkers onder een cao vallen en toeslag ontvangen voor het nachtwerk dat zij doen. Daarnaast gaat deze notitie in op de vraag in hoeverre er een trend in de afgelopen jaren zichtbaar is in het aandeel nachtwerkers dat onder een cao valt. Daarmee beschrijft deze notitie de resultaten van de vraagstelling (3) zoals geformuleerd in het onderzoeksvoorstel “Ervaringen van nachtwerkers, werkgevers en bedrijfsartsen. Inzicht in de impact van nachtwerk en mogelijke oplossingen” van RIVM en TNO.

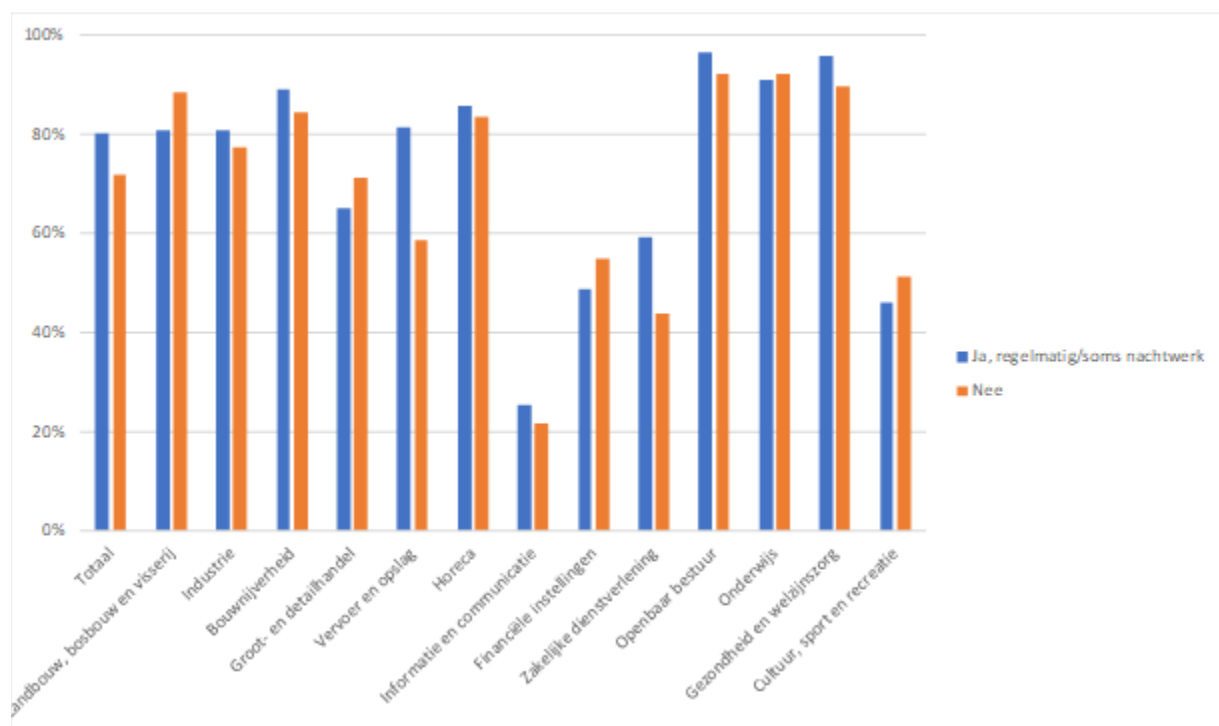
Hiervoor hebben we twee analyses uitgevoerd. Allereerst hebben we op basis van de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden Arbeid (NEA) van TNO en CBS onderzocht welk aandeel van de werknemers onder een cao valt en of dit verschilt per sector en in de tijd. Ten tweede hebben we door een cao dossieronderzoek onderzocht of nachtwerkers een toeslag ontvangen voor het werken in de nacht.

Figuur 1. Aandeel werknemers dat valt onder een cao, uitgesplitst naar wel of geen nachtwerk (Bron: NEA, TNO|CBS). De gestippelde lijnen geven de lineaire trend weer.

Het aandeel nachtwerkers dat onder een cao valt is onderzocht met behulp van gegevens uit de NEA. De NEA is een jaarlijks representatief onderzoek naar de arbeidsomstandigheden en duurzame inzetbaarheid van ongeveer 50.000 werknemers per jaar (Van Dam et al., 2022). De NEA wordt standaard verrijkt met registratiegegevens van het CBS ten aanzien van of een werknemer wel of niet onder een cao valt. In de NEA is geen informatie beschikbaar over de inhoud van de cao.

In figuur 1 is weergegeven welk aandeel van de werknemers met en zonder nachtwerk valt onder een cao in de periode 2014-2021. In 2021 viel 86 procent van de werknemers met regelmatig nachtwerk onder een cao, wat hoger is dan het percentage onder werknemers die soms in de nacht werken (76 procent) en die niet in de nacht werken (72 procent). Voor alle werknemers is in de periode 2014-2021 een licht dalende trend ($p < 0,05$; Cohen's $d < 0,20$) te zien in het aandeel dat onder een cao valt. Voor werknemers die regelmatig of soms in de nacht werken is deze daling met 2 procentpunten iets kleiner dan de 4 procentpunten bij werknemers zonder nachtwerk.

Figuur 2. Aandeel werknemers dat valt onder een cao, uitgesplitst naar wel of geen nachtwerk en sector (Bron: NEA, TNO|CBS)

In figuur 2 is het aandeel nachtwerkers dat onder een cao valt weergegeven per sector¹. Het hoogste aandeel nachtwerkers dat onder een cao valt is te vinden in het Openbaar bestuur en de Gezondheidszorg (beide 96 procent). Het laagste aandeel is te vinden in de Groot- en Detailhandel (65 procent), de Cultuur, sport en recreatie (46 procent) en Informatie en communicatie (25 procent). In de meeste sectoren is hetzelfde beeld te zien: nachtwerkers vallen vaker onder een cao dan werknemers zonder nachtwerk. In de sectoren Landbouw, Groot- en detailhandel en Recreatie vallen (iets) meer werknemers zonder nachtwerk onder een cao dan werknemers met nachtwerk. Verder valt op dat in de sectoren Vervoer en opslag en de Zakelijke dienstverlening er een relatief groot verschil is tussen het aandeel nachtwerkers en het aandeel werknemers die niet in de nacht werken als het gaat om in hoeverre ze onder een cao vallen. In de Vervoer en opslag sector valt 81 procent van de nachtwerkers onder een cao, tegenover 59

¹ Om voor elke sector voldoende celvulling te hebben, zijn de NEA 2019-2021 samengevoegd.

procent van de werknemers zonder nachtwerk. Voor de Zakelijke dienstverlening is dat 59 procent voor de nachtwerkers en 44 procent voor de niet nachtwerkers.

Cao dossieronderzoek

Voor de vraag hoe vaak werknemers een toeslag ontvangen voor het nachtwerk hebben we een cao dossieronderzoek uitgevoerd. We hebben hiervoor de standaardsteekproef 2019² gebruikt, bestaande uit de 99 grootste cao's, waaronder cao's uit de voornaamste sectoren waar nachtwerk plaatsvindt, zoals industrie, handel en horeca, vervoer en communicatie, en zorg. In elke cao is gezocht naar de passages over werken in de nacht, gedefinieerd als ten minste één uur werken tussen 0:00u en 6:00u en de daarbij horende toeslag. Nachtwerk dat voortkomt uit overwerk hebben we niet gerekend tot regulier nachtwerk.

In 84 van de cao's in deze steekproef is een passage over toeslagen voor nachtwerk opgenomen. In 15 cao's was geen informatie terug te vinden over nachtwerk of de toeslagen. In 10 van deze 15 cao's was er geen sprake van regulier nachtwerk,. Denk daarbij bijvoorbeeld aan onderwijsinstellingen. In 5 van deze 15 cao's is helemaal geen informatie over nachtwerk gevonden.

In enkele cao's is het verkrijgen van een toeslag gemaximeerd tot een bepaalde schaal en zijn specifieke functies uitgesloten. Onder andere in de cao's van de Jeugdzorg, het Openbaar vervoer en KPN ontvangen werknemers in de hogere schalen geen onregelmatigheidstoeslag. In de Horeca krijgen alleen frontofficemedewerkers in een logiesverstrekking bedrijf een toeslag voor het nachtwerk. Werknemers in andere horecabedrijven zoals restaurants en cafés krijgen geen toeslag. In de cao van het Taxivervoer is helemaal geen vaste toeslag voor nachtwerk opgenomen. In deze cao kan de toeslag in overleg met de werkgever worden afgestemd. Dit betekent dat het ook mogelijk is dat men geen toeslag ontvangt voor nachtwerk. We hebben per cao geen informatie over aantallen werknemers die wel of niet in aanmerking komen voor een toeslag. Zodoende hebben we geen zicht op hoeveel werknemers een toeslag ontvangen voor het werken in de nacht.

Samenvattend

Wanneer er afspraken over een toeslag in de cao zijn opgenomen betreft dit vaak een klokurenmatrix of vaste toeslag. In meer dan de helft van de cao's wordt een vorm van klokurenmatrix gehanteerd. Daarin staat per tijdsperiode en dag van de week de toeslag per gewerkt uur aangegeven. Dus bijvoorbeeld voor de gewerkte uren tussen 0:00 uur en 6:00 uur op dinsdag krijgt men een toeslag van 30%. Er zit grote variatie in de toeslag percentages. Voor een doordeweekse dag ligt de toeslag per gewerkt uur grotendeels tussen de 20 tot 50 procent. Toeslagen op een zater-, zon- of feestdag liggen gewoonlijk hoger, ongeacht of men overdag of 's nachts werkt. In sommige cao's is een vaste toeslag opgenomen voor het werken in een ploegendienst. Omdat in een ploegendienst de verhouding tussen ochtend-, middag- en nachtdiensten vastligt, kan er vaste toeslag worden berekend met behulp van de toeslagen en type dienst. In sommige gevallen betreft de toeslag geen percentage, maar een vast bedrag.

Referenties

Van Dam L, Mars G, Knops J, van den Heuvel S, de Vroome E, Pleijers A, et al. Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2021. Methodologie. 2022.

² De standaard steekproef bestaat uit alle bedrijfstak-cao's die van toepassing zijn op 8.000 of meer werknemers en alle ondernemings-cao's die van toepassing zijn op 2.500 of meer werknemers. Zie voor meer info: Van de Langenberg, Torenvliet & Prostran. (2020). Diversiteit in cao-afspraken. SZW | Den Haag.